

## ניהוגי אבילות בתשעה באב

מעניין בזה הפסק של הרמב"ם. הרמב"ם פוסק לגבי האיסור רחיצה בתשעה באב שהאיסור הוא כמו האיסור רחיצה ביום כיפור שאסור להושיט אצבעו במים. אבל הרמב"ם פוסק אחרת לגבי האיסור סיכה בתשעה באב. הרמב"ם פוסק שהאיסור של סיכה בתשעה באב הוא כמו האיסור סיכה באבל ולא כמו האיסור סיכה ביום כיפור. אבל אסור רק בסיכה של תענוג ולא בסיכה שאינה של תענוג. באבל סיכה שאינה של תענוג היא מותרת. אבל ביום כיפור האיסור סיכה הוא בין בסיכה של תענוג בין בסיכה שאינה של תענוג. והרמב"ם פוסק שהאיסור של סיכה בתשעה באב הוא כמו האיסור של סיכה באבל ולא כמו האיסור סיכה ביום כיפור. שבתשעה באב רק סיכה של תענוג היא אסורה. סיכה שאינה של תענוג מותרת בתשעה באב. ככה פוסק הרמב"ם. אז הרמב"ם סובר שלגבי האיסור סיכה בתשעה באב האיסור הוא רק בתורת אבלות ולא בתורת צום. אבל הרמב"ם סובר לגבי האיסור רחיצה בתשעה באב שהאיסור הוא לא רק בתורת אבלות אלא הוא גם בתורת תענית.

הרמב"ם בפרק ה' הלכות אבל הלכה ד' אומר: **אָסוּר לְסוּךְ מְקַצֵּת גּוּפוֹ כָּכָל גּוּפוֹ. וְאִם לְהַעֲבִיר אֶת [ג] הַזֶּהמָא מִתָּר. וְכֵן אָסוּר בְּרַחֲצֵת מְקַצֵּת גּוּפוֹ בְּחִמִּין. אֲבָל בְּצוּנָה רֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו אֲבָל לֹא כָל גּוּפוֹ:** אז הרמב"ם אומר שבאבל סיכה שאינה של תענוג היא מותרת. וכן באבל רחיצת מקצת גופו בצונן מותרת. רחיצה בצונן אסורה באבל רק ברחיצת כל גופו. נסתכל עכשיו ברמב"ם הלכות שביתת עשור. הרמב"ם שם בפרק ג' הלכה ט' אומר: **אָסוּר לְסוּךְ מְקַצֵּת גּוּפוֹ [מ] כָּכָל גּוּפוֹ בֵּין סִיכָה שֶׁל תַּעֲנוּג בֵּין סִיכָה שְׂאִינָה**

הראשונים אומרים שלא כל דבר שאסור באבל אסור בתשעה באב. בכפיית המטה יש מחלוקת בין ר' יהודה לחכמים אם נוהגת כפיית המטה בתשעה באב. יש ראשונים שסוברים שהאיסור של תפילין ביום ראשון של אבלות אינו שייך לתשעה באב. גם איסור מלאכה שיש באבל אינו שייך לתשעה באב. באבל יש ממש איסור מלאכה. זה נלמד מהפסוק והפכתי חגיכם לאבל. מה חג אסור במלאכה אף אבל אסור במלאכה. אבל בתשעה באב אין איסור מלאכה. ההלכה היא רק שמי שעושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה מהמלאכה. אז לא כל דבר שאסור באבל אסור גם בתשעה באב.

השאלה היא לגבי רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל ותשמיש המטה. האם הם אסורים רק בתורת אבלות או הם אסורים גם בתורת תענית? לפי פירוש הראב"ד, הת"ק סובר שהם אסורים גם בתורת תענית. ולכן ת"ק סובר שתוספות הצום חל גם לגבי עינויים אלו. שזו נפקא מינה אם הם אסורים רק בתורת אבלות או הם אסורים גם בתורת תענית. הנפקא מינה היא אם תוספות חלה לגבי עינויים אלו. וזה השיטה של ת"ק שתוספות התענית של תשעה באב חלה גם לגבי עינויים אלו. ור' ישמעאל ברבי יוסי סובר שעינויים אלו אסורים רק בתורת אבלות ולא בתורת תענית. אז הנפקא מינה בשאלה אם הארבעה עינויים אסורים בתשעה באב רק בתורת אבלות או הם אסורים גם בתורת תענית היא לגבי תוספות. לפי הראב"ד זה המחלוקת בין ת"ק לר' ישמעאל ברבי יוסי. ויש נפקא מינה גם לגבי השיעור של איסור רחיצה.

# קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

הרעים. ויש לזה הסבר מאוד טוב. בתשעה באב האיסור של תלמוד תורה הוא מחמת הפסוק של פקודי ה' ישרים משמחי לב. לכן מותר ללמוד על החורבן. שלימוד על החורבן אינו משמח אותו. אבל באבל האיסור של תלמוד תורה הוא מחמת האנק דום. האיסור הוא לא איסור של שמחה אלא הוא איסור של דיבור. אמנם מותר לאבל לדבר. אבל זה משום שדברי חול לא נחשב דיבור. דברי חול הוא לא דיבור. זה לא השמחה של תלמוד תורה שהוא אסור אלא הדיבור הוא אסור. זה נלמד מהאנק דום. איך אנו לומדים מזה איסור של תלמוד תורה באבל? ה' אמר לו דום. איך זה קשור לתלמוד תורה? אלא הפשט הוא שאין האיסור איסור של תלמוד תורה. אלא הוא איסור של דיבור. אז מבחינת איסור של דיבור זה לא משנה אם הוא לומד דברים הטובים או הוא לומד דברים הרעים. זה הלכה של שתיקה. והגמרא במועד קטן לגבי האיסור של תלמוד תורה באבל אינו אומר אבל קורא הוא בדברים הרעים. הגמרא במו"ק דף כ"א. אומרת: ת"ר (ואלו) דברים שאבל אסור בהן אסור במלאכה וברחיצה ובסיכה ובתשמיש המטה ובנעילת הסנדל ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במשנה במדרש ובהלכות ובהש"ס ובאגדות. והתוספות שם אומרים: ואסור לקרות בתורה. בתשובת רבינו יצחק זקני - זה תשובת רש"י. - כתב כי רבינו יעקב - זה רבינו יעקב ברבי יקר - היה אסור בימי אבלו באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיה מדלא תני ליה בשמעתין כמו ט' באב שיליה תענית (דף ל.) ובימי זקנותו חזר והתיר - מה היא נקודת ההבדל בין השיטה של רבינו יעקב בצעירותו לשיטה של רבינו יעקב בזקנותו? נקודת השאלה היא מהו האיסור של תלמוד תורה באבל. רבינו יעקב בצעירותו סבר שהאיסור של תלמוד תורה באבל הוא איסור של דיבור. ומבחינת איסור של דיבור זה לא משנה אם הוא לומד דברים הטובים או הוא לומד דברים הרעים. אבל רבינו יעקב בימי זקנותו השווה האיסור של תלמוד תורה באבל עם האיסור של תלמוד תורה בתשעה באב. שגם האיסור של תלמוד תורה באבל הוא משום שמחה. ולכן אבל מותר ללמוד בדברים הרעים מפני שאין שמחה בלימוד של דברים הרעים. - ובירושלמי אמר אבל שונה במקום שאינו רגיל משמע ששונה כמו בט' באב שאומר בפרק בתרא דתענית (שם) אבל קורא במקום שאינו רגיל וה"ק התם כל מצות הנוהגות

של תענוג. והרמב"ם שם בהלכה א' אומר: אסור לרחץ ביום הכפורים בין בחמין בין בצונן. בין כל גופו בין איבר אחד אפלו אצבע קטנה אסור להושיטה במים. והרמב"ם בפרק ה' הלכות תעניות הלכה י' אומר: ואסור ברחיצה בין בחמין בין בצונן ואפלו להושיט אצבעו במים. ואסור בסיכה של תענוג. אז הפסק של הרמב"ם הוא שהאיסור רחיצה בתשעה באב הוא כמו האיסור רחיצה ביום כיפור. אבל האיסור סיכה בתשעה באב הוא כמו האיסור סיכה באבל ולא כמו האיסור סיכה ביום כיפור. וצריכים להבין למה הרמב"ם מחלק בזה בין האיסור רחיצה בתשעה באב לאיסור סיכה בתשעה באב?

הגמרא אומרת: ת"ר כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בט' באב אסור באכילה ובשתיה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ואסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים ולשנות במשנה בתלמוד ובמדרש ובהלכות ובאגדות אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל לקרות ושונה במקום שאינו רגיל לשנות וקורא בקינות באיוב ובדברים הרעים שבירמיה ותינוקות של בית רבן בטלין משום שנאמר {תהילים יט-ט} פקודי ה' ישרים משמחי לב ר' יהודה אומר אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות ואינו שונה במקום שאינו רגיל לשנות אבל קורא הוא באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיה ותינוקות של בית רבן בטלים בו משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב: יש מחלוקת ראשונים אם האיסור של תלמוד תורה בתשעה באב הוא אותו איסור של תלמוד תורה שיש באבל או הוא איסור אחר. הברייתא פה אומרת שהאיסור של תלמוד תורה בתשעה באב הוא מחמת הפסוק של פקודי ה' ישרים משמחי לב. אבל האיסור של תלמוד תורה באבל נלמד מהפסוק האנק דום. והברייתא פה אומרת שבתשעה באב מותר ללמוד דברים הרעים שבירמיה. ויש ראשונים שאומרים שהיתר זה אינו שייך באבל. אבל אסור ללמוד אפילו דברים

# קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

ואם האיסור באבל הוא משום שמחה אז יש בזה קולא שלימוד בדברים הרעים הוא מותר. אבל יש גם נפקא מינה בכיוון הפוך. השאלה היא אם מותר לאבל להרהר בדברי תורה. אם האיסור באבל הוא איסור של דיבור על בסיס האנק דום אז מותר להרהר בדברי תורה. בזה תהיה חומרא בתשעה באב וקולא באבל. שבתשעה באב הרהור בדברי תורה הוא אסור. ובאבל הרהור בדברי תורה מותר. זה לפי רש"י. אבל לפי הר"י בר' יקר האיסור באבל הוא משום שמחה. אז אסור לאבל אפילו להרהר בדברי תורה. כמו שבתשעה באב אסור להרהר בדברי תורה אז אסור לאבל גם להרהר בדברי תורה. אחד אמר שאולי לפי רש"י באבל יש שני איסורים. יש איסור משום שמחה כמו בתשעה באב. ויש איסור גם משום האנק דום. לפי זה, גם לרש"י יהיה אסור לאבל להרהר בדברי תורה. אבל הרב אמר שהוא לא בטוח שזה נכון. שיש לומר שהאיסור שיש בתשעה באב משום שמחה אינו שייך לאבל. שהאיסור באבל הוא רק איסור של דיבור. שהרי יש איסורים בתשעה באב שאינם שייכים לאבל.

השולחן ערוך אומר יש מי שאוסר להרהר בדברי תורה בתשעה באב. המחבר אינו אומר פשוט שאסור להרהר בדברי תורה בתשעה באב. אלא יש מי שאוסר להרהר בדברי תורה. כנראה שיש מ"ד שסובר שזה מותר. וזה לא מובן. שאדרבה, בתשעה באב זה צריך להיות אסור. מפני שהתורה היא משמחי לב גם כשהוא מהרהר בתורה.

הב"י אומר: ואסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים ולשנות במשנה בתלמוד ובמדרש ובהלכות ובאגדות אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל לקרות ושונה במקום שאינו רגיל לשנות וקורא בקינות באיוב ובדברים הרעים שבירמיה ותינוקות של בית רבן בטלין - זו הלכה נפרדת שתינוקות של בית רבן בטלים. - משום שנאמר {תהילים יט-ט} פקודי ה' ישרים משמחי לב ר' יהודה אומר אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות ואינו שונה במקום שאינו רגיל לשנות אבל קורא הוא באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיה ותינוקות של בית רבן בטלים בו משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב:

באבל נוהגות בט' באב ואסור לקרות בתורה כו' אבל קורא במקום שאינו רגיל וקורא באיוב וקינות וכו' משמע לכאורה דאבל וט' באב שוין כדקאמר בירושלמי ומיהו אבל שונה במקום שאינו רגיל משמע דהא דוקא שרי ולא באיוב ובקינות ובירמיה ומה שהביא רבי יצחק ראיא לאסור - זה רש"י. רש"י הסכים עם השיטה של הרבי שלו בימי ילדותו. מדקאמר לעיל (ד' טו.) אסור בדברי תורה שנאמר האנק דום - שמשמע שהאיסור של תלמוד בתורה באבל שונה מהאיסור של תלמוד תורה בתשעה באב. - ומשמע הכל אין נ"ל ראייה דלא קאמר אלא מדבר המשמחו כדאמר בתענית (ד' ל.) משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב תדע דכולהו לאו דוקא דהא קאמר אסור בתפילין שנאמר פארך חבוש עליך ואינו אסור כל ימי אבלו: שהב"י אומר לא אומרת שתפילין אסור לאבל רק ביום הראשון של ימי אבלו. לכן יכול להיות שאבל מותר ללמוד בדברים הרעים אף שהב"י אומר לא אומרת מפורש שזה מותר כמו שהב"י אומר אומרת את זה לגבי תשעה באב.

אז יש מחלוקת בין רש"י לר"י בר' יקר אם האיסור של תלמוד תורה באבל זהה עם האיסור של תלמוד תורה בתשעה באב. תלמוד תורה אסור בתשעה באב לא מטעם האנק דום אלא מטעם פקודי ה' ישרים משמחי לב. זה איסור של שמחה על ידי תלמוד תורה. ובלימוד דברים הרעים אין משמחי לב. אבל באבל האיסור הוא משום האנק דום. אבל לפי הר"י בר' יקר גם האנק דום הוא משום שמחה. אבל לפי רש"י הוא איסור אחר. הוא לא איסור של שמחה אלא הוא איסור של דיבור. לכן אין הבדל בין לימוד דברים הרעים או לימוד דברים הטובים.

יש גם נפקא מינה לקולא באבל לפי השיטה של רש"י. קודם אמרנו שאם האיסור באבל הוא איסור של דיבור אז יש בזה חומרא שהאיסור הוא גם בלימוד בדברים הרעים.

# קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

לתשעה באב. לכן האיסור של תפילין אינו שייך לתשעה באב. וגם האיסור מלאכה אינו שייך לתשעה באב. לגבי תפילין זה פשוט. שתשעה באב אינו נחשב ליום ראשון. אבל לגבי מלאכה זה לא יעזור לומר שתשעה באב הוא לא יום ראשון. שהרי באבלות יש איסור מלאכה גם ביום שביעי של שבעה. שכל הימים של שבעת ימי אבלות אסורים במלאכה. אלא שארבעה ימים של שבעה האיסור מלאכה הוא רק בפרהסיא. לא בצינעא כשהוא צריך לעשות את המלאכה עבור פרנסתו. אז נאמר שבתשעה באב יש איסור לעשות מלאכה בפרהסיא. אנו לא יכולים לומר את זה. מכיוון שניהוג האבלות תלוי במניין של הימים ניהוג זה לא יכול להיות שייך לתשעה באב. שכל ניהוג שתלוי במניין ימים של אבלות זה לא שייך לתשעה באב.

גם אין איסור של שאילת שלום בתשעה באב. רק תלמידי חכמים אינם שואלים שלום זה מזה. למה אין איסור של שאילת שלום בתשעה באב? מפני שבשבעה ימי אבלות יש הבדל באיסור של שאילת שלום בין ג' ימים ראשונים לשאר ימים של שבעה.

למה עטיפת הראש אינה נוהגת בתשעה באב? יש שני סוגי ניהוגי אבלות. יש ניהוגי אבלות בשב ואל תעשה. איסור רחיצה הוא ניהוג אבלות בשב ואל תעשה. הוא נמנע מרחיצה. איסור סיכה הוא ניהוג אבלות בשב ואל תעשה. סוג זה של ניהוג אבלות שייך גם לתשעה באב. אבל יש ניהוגי אבלות בקום ועשה. עטיפת הראש הוא ניהוג אבלות בקום ועשה. זה לא שאם אבל אינו עוטף ראשו אז הוא עובר על איסור. אלא יש קיום של עטיפת הראש. וסוג זה של ניהוג אבלות שהוא בקום ועשה ויש בו קיום של אבלות אינו שייך לתשעה באב. ולכן עטיפת הראש אינה שייכת לתשעה באב. הראש בסימן ל"ז מביא דבר זה מדברי הרמב"ן בתורת האדם: רבי יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הוודו לו חכמים דאין כופין כל עיקר. והוא הדין נמי שאינו חייב בעטיפת הראש. ואע"פ שהן מצות הנוהגות באבל ותניא כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב. ההיא לענין מצות לא תעשה הנוהגות באבל תניא. אבל מצות עשה שבאבל כגון כפיית המטה ועטיפת הראש בהנך לא קא אמר. ואין צריך לומר בקריעה דליתא בכלל מצות הנוהגות באבל כדאמר אבילות לחוד וקריעה לחוד.

יש הרבה הלכות של אבלות שאינן שייכות לתשעה באב. איזה ניהוגי אבלות כן שייכים לתשעה באב? רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל ותשמיש המטה. לגבי כפיית המטה אנו לא פוסקים כרבי יהודה. אז אין בתשעה באב כפיית המטה. ישיבה על הקרקע לא נוהגת מדינא דגמרא בתשעה באב. וכן האיסור של תפילין אינו נוהג בתשעה באב. שאם האיסור של תפילין היה נוהג בתשעה באב אז גם במנחה של תשעה באב היה אסור להניח תפילין. קריעה לא נוהגת בתשעה באב. ואיסור מלאכה אינו נוהג בתשעה באב.

למה איסור תפילין אינו נוהג בתשעה באב? מפני שתשעה באב הוא אמנם אבלות, אבל הוא לא אבלות של יום ראשון. והוא גם לא אבלות של יום שני ולא אבלות של יום שלישי. תשעה באב הוא אבלות. לאיזה יום של אבלות הוא מקביל? ליום שני? ליום שלישי? אולי נאמר שהוא מקביל ליום שביעי של אבלות. אבל אנו רואים ברמב"ן בתורת האדם שזה לא נכון. אלא הפשט הוא שכל אבלות שתלויה במניין הימים אינה שייכת לתשעה באב. האיסור של תפילין הוא רק ביום ראשון. תשעה באב הוא יום של אבלות. אבל הוא לא יום מסוים במניין של ימי אבלות.

באיסור מלאכה בתשעה באב יש הבדל בין שלושה ימים ראשונים לשאר ימים של שבעה. מכיוון שיש הבדל בין ימים מסוימים בשבעה לימים אחרים בשבעה אז איסור זה לא שייך לתשעה באב. ניהוג אבלות שנוהג בשווה לכל ימי אבלות שייך גם לתשעה באב. אבל באיסור מלאכה יש הבדל בין שלושה ימים הראשונים של שבעה לשאר ימים של שבעה. ואנו לא יודעים לומר לאיזה יום של שבעה מקביל תשעה באב. ומכיוון שאנו לא יודעים ממילא אין איסור מלאכה בתשעה באב. הרמב"ן אומר שהוא לא מקביל לאף יום מימי אבלות של שבעה. תשעה באב הוא אבלות בלי מניין. וניהוגי אבלות שתלויים במניין הימים אינם שייכים



# קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

איזה ניהוגי אבלות שייכים לתשעה באב?  
איסורים של אבלות. קיומים של אבלות אינם  
שייכים לתשעה באב.

אלא שיש לנו רק שאלה אחת לפי הרמב"ן.  
האיסורים של רחיצה וסיכה הם בוודאי בשב  
ואל תעשה. האיסור של תלמוד תורה הוא  
בשב ואל תעשה. אבל מה נאמר לגבי נעילת  
הסנדל? הוא לכאורה אבלות בשב ואל  
תעשה. שההלכה היא להימנע מלבישת  
סנדל. אבל אולי נאמר שחליצת הסנדל הוא  
קיום. אז נעילת הסנדל הוא לא רק שב ואל  
תעשה. אלא חליצת הסנדל הוא קיום.  
שהגמרא בפסחים דף ד'. אומרת: **רב בר  
אחיה דר' חייא ובר אחתיה כי סליק להתם  
אמר ליה אייבו קיים אמר ליה אימא קיימת  
אמר ליה אימא קיימת אמר ליה אייבו קיים  
אמר ליה לשמעיה חלוץ לי מנעלי והולך כלי  
אחרי לבית המרחץ שמע מינה תלת ש"מ  
אבל אסור בנעילת הסנדל ושמע מינה  
שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד  
ושמע מינה מקצת היום ככולו. שלשמועה  
רחוקה מספיק שעה אחת של ניהוג אבלות.  
וכן ר"ל נוהגים הלכה למעשה. הוא חלוץ את  
הנעל. אבל למה הוא צריך לחלוץ את הנעל?  
הוא יכול למשך חצי שעה להימנע מרחיצה.  
התירוץ הוא שבשב ואל תעשה אין קיום  
אבלות. וכן נוהגים ר"ל כשהקבורה היא  
מאוד מאוחר ביום אז אומרים לאבל ברכב  
לחלוץ את הנעל כדי שאותו יום יהיה עולה  
למניין של שבעה. אבל למה הוא צריך לחלוץ  
את הנעל? למה לא מספיק שבזמן שהוא  
יושב ברכב הוא נמנע מרחיצה. התירוץ הוא  
שההלכה של מקצת היום ככולו יכולה לחול  
רק על ידי קיום אבלות בקום ועשה. אם אין  
קיום אבלות אז אין מקצת היום ככולו. אף  
שהוא היה זהיר באיסורי אבלות. זה לא  
מספיק שהוא היה זהיר באיסורי אבלות.  
זהירות באיסורי אבלות היא בשב ואל תעשה  
וזה לא מספיק בסיס לומר מקצת היום ככולו.  
ההלכה היא שצריכים ניהוג אבלות כדי לומר  
מקצת היום ככולו. הניהוג אבלות צריך**

להיות בקום ועשה כדי לומר מקצת היום  
ככולו. כמו עטיפת הראש. הרמב"ן אומר  
שעטיפת הראש הוא קיום של אבלות. ולמה  
מספיק חליצת הסנדל כדי לומר מקצת היום  
ככולו? אנו רואים שנעילת הסנדל הוא לא רק  
איסור להימנע מלבישת סנדל. אלא החליצה  
היא קיום של אבלות. אבל הרמב"ן קורא  
לנעילת הסנדל שב ואל תעשה. אבל הרי  
הגמרא בפסחים אומרת שמספיק חליצת  
הסנדל כדי לומר מקצת היום ככולו. אז  
צריכים לומר שאמנם יש לומר מקצת היום  
ככולו גם על ניהוג אבלות בשב ואל תעשה.  
אבל צריכים שיהיה מינכרא מילתא. בזה  
שאחד נמנע מרחיצת גופו זה לא מינכרא  
מילתא כניהוג אבלות. אבל כשמנכרא  
מילתא לא צריכים קיום של אבלות בקום  
ועשה אלא מספיק ניהוג אבלות בשב ואל  
תעשה כדי לומר מקצת היום ככולו.

לולי דברי הרמב"ן והרא"ש אנו היינו  
מחלקים בין נעילת הסנדל לאיסורים של  
רחיצה וסיכה. איסור רחיצה וסיכה היא  
לגמרי שב ואל תעשה. ונעילת הסנדל היא  
לא רק אבלות בשב ואל תעשה אלא היא גם  
קום ועשה. יש קיום של אבלות בחליצת  
המנעל.

והנה הרמב"ם בפרק ה' הלכות אבל הלכה א'  
אומר: **אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁהָאָבֵל אֲסוּר בָּהֶן בְּיוֹם  
רִאשׁוֹן מִן הַתּוֹרָה וּבִשְׁאָר יָמֵי מִדְּבָרֵיהֶם. [א]  
אֲסוּר לְסַפֵּר. וּלְכַבֵּס. וּלְרַחֵץ. וּלְסוֹךְ. וּלְשַׁמֵּשׁ  
מִטָּתוֹ. וּלְנַעַל אֶת הַסַּנְדָּל. וּלְעֲשׂוֹת מְלָאכָה.  
וּלְקִירוֹת בְּדִבְרֵי תוֹרָה. וּלְזַקֵּף אֶת הַמִּטָּה.  
וּלְפָרֹעַ אֶת רֹאשׁוֹ. וּלְשַׁאֵל שְׁלוֹם. הֵכֵל אֶחָד  
עֶשֶׂר דְּבָרִי: הרמב"ם לא מזכיר ברשימה זו של  
ניהוגי אבלות ההלכה שאבל יום ראשון אינו  
מניח תפילין. הרמב"ם מזכיר את ההלכה של  
תפילין קודם בפרק רביעי. הרמב"ם שם  
בהלכה ט' אומר: **הָאָבֵל בְּיוֹם רִאשׁוֹן בְּלִבָּד  
אֲסוּר לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין [ט] וּלְאַכֵּל מִשְׁלוֹ. \* וְחֵיב  
לִישֹׁב עַל מִטָּה כְּפוּיָה. וּבִשְׁאָר יָמֵי הָאָבֵל מִתֵּר  
לוֹ לְאַכֵּל מִשְׁלוֹ וּלְיֹשֵׁב עַל גְּבִי מִפֶּץ אוֹ קֶרֶעַ.  
וּמְנִיחַ תְּפִלִּין. וּמְנִין שֶׁהוּא אֲסוּר בְּיוֹם רִאשׁוֹן  
לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין. שֶׁהֵרִי נֶאֱמַר לִיחֻזְקָאֵל (יחזקאל  
**כד-יז**) 'פֶּאֶרְךָ חֲבוּשׁ עֲלֶיךָ' מְכַלֵּל שְׁכָל הָעַם  
אֲסוּרִין. וְנֶאֱמַר לוֹ (יחזקאל **כד-יז**) 'וְלָחֶם  
אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵל' מְכַלֵּל שְׁכָל הָעַם אוֹכְלִין  
מִשְׁלַ אַחֲרִים בְּיוֹם רִאשׁוֹן וְאֲסוּרִין לְאַכֵּל מִשְׁלַ  
עַצְמָן: הרמב"ם פה מזכיר את ההלכה שאבל  
אינו מניח תפילין ביום ראשון וגם ההלכה  
של סעודת הברה. אבל הרמב"ם לא מזכיר****

# קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

הלכות אלו ברשימה של אחד עשר ניהוגי  
אבלות בתחילת פרק ה'.

והנה יש שאלה ברע"א באלו שמניחים  
תפילין בחול המועד מה עושים כשהקבורה  
הייתה בחול המועד? האם הם מניחים תפילין  
מפני שאין אבלות ברגל? הרי האבלות אינה  
מתחילה אלא לאחר יו"ט מפני שאין אבלות  
ברגל. השבעה מתחיל רק לאחר הרגל. אז  
אולי הוא יניח תפילין עכשיו מפני שזה לא  
יום הראשון של אבלות. מפני שביו"ט אין  
אבלות. אבל נראה שהוא כן יניח תפילין  
ביום ראשון לאחר הקבורה. מפני כשאנו  
מדברים על יום הראשון אנו יכולים לדבר על  
שתי רמות. אפשר לדבר על יום ראשון של  
המלאת של מניין שבעה. בקובר מתו בחול  
המועד היום הראשון של המלאת של שבעה  
יהיה לאחר הרגל. אבל ההלכה של תפילין  
אינה תלויה במלאת של שבעה. אלא זה  
הלכה בגברא של אבל. הגברא של אבל ביום  
הראשון לאחר הקבורה פטור מתפילין.  
והגברא הוא אבל גם ברגל. אמנם אין ברגל  
קיום של מלאת. אבל הגברא הוא אבל גם  
ברגל. הראיה הכי טובה לזה היא שרוב  
הראשונים סוברים שיש סעודת הבראה בחול  
המועד. הגברא אבל ביום ראשון אסור לו  
לאכול משלו. ועוד ראיה שהרי הגמרא  
אומרת שיש ניחום אבלים ברגל. איך יכול  
להיות ניחום אבלים קודם שבעה? התירוץ  
הוא שניחום אבלים אינו תלוי במלאת של  
שבעה אלא יש ניחום אבלים כשהגברא הוא  
אבל. למשל, ההלכה היא שאבל אינו משלח  
קרבנות שבעה ימים. זה נלמד מפסוק  
ביחזקאל. ומהו הדין בקובר מתו ברגל?  
באיזה שבעה ימים הוא יהיה נמנע מלשלח  
קרבנות? ברור שיהיה נמנע בשבעה ימים  
ראשונים מלשלח קרבנות. מפני שזה לא  
תלוי במלאת של שבעה אלא זה תלוי בגברא  
אבל. ניחום אבלים תלוי בגברא אבל. מניעה  
מלשלח קרבנות תלוי בגברא אבל. וההלכה  
של תפילין תלויה בגברא אבל. הלכות אלו  
אינן תלויות בקיום אבלות. לכן הרמב"ם לא

הזכיר ההלכה של תפילין וההלכה של סעודת  
הבררה ברשימה של אחד עשר ניהוגי  
אבלות. שהרמב"ם שם מזכיר רק את ניהוגי  
אבלות שהם קיום אבלות של מלאת של  
שבעה. ויש הרבה הלכות שאינן תלויות  
במלאת של שבעה אלא הן תלויות בגברא  
אבל. אמנם בתשעה באב יש אבלות. אבל  
הגברא בתשעה באב הוא לא אבל. ח"ו לומר  
שבתשעה באב כל ישראל הם אבלים. הגברא  
אינו אבל. בתשעה באב יש ניהוג אבלות.  
אבל הגברא אינו אבל.

מדינא דגמרא לא צריכים ישיבה על הארץ  
בתשעה באב. אם מדינא דגמרא צריכים  
בתשעה באב ישיבה על הקרקע אז היו  
צריכים לשבת על הקרקע גם אחרי חצות.  
והסיבה היא מפני שישיבה על הקרקע אינו  
ניהוג אבלות אלא הוא הלכה בגברא אבל.  
אסור לגברא אבל לשבת על גבי כסא. לכן  
הרמב"ם אינו מונה ישיבה על גבי קרקע  
בתוך אחד עשר ניהוגים של אבלות.  
ובתשעה באב אין כל ישראל אבלים.

וכן תפילין אינו תלוי בניהוג אבלות אלא הוא  
תלוי בגברא אבל. שההלכה של תפילין היא  
לא הלכה של ניהוג אבלות. ולכן לעניין  
שמועה רחוקה זה לא מספיק שהוא יחלוץ את  
התפילין. מפני שלגבי מקצת היום ככולו  
צריכים ניהוג אבלות. ובתשעה באב יש ניהוג  
אבלות, אבל אין גברא אבל בתשעה באב.